

"אנוכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים"

ערך הליבה: אכפתיות ורגישות לזולת.

הדיבר הראשון "אנוכי ה'.. שונה באופן ניסוחו מיתר הדיברות: היכן הציווי? כיצד עלינו לפעול על מנת לקיים אותו? מה מורה לנו הדיבר? גדולי ישראל וביניהם הרמב"ם והרמב"ן ציינו את מצוות האמונה כמצווה המרכזית הנלמדת מדיבר זה. האמונה באלוקים מתבססת במידה רבה על גאולת אלוקים אותנו ממצרים והפיכתנו לעם בעל ייעוד ומטרה בעולם ע"י מתן התורה.

לדיבר "אנוכי ה'" יש עוד מסר חשוב למסור לנו.

הדיבר "אנוכי ה'" הוא למעשה משפט ההיכרות הראשון של אלוקים אתנו, כעם.

ובאותה "שורת פתיחה" הוא מוסר לנו עוד מידע חיוני- "אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים". על מה מעידה תוספת זו?

יציאת מצרים הינה אירוע משמעותי ומכונן בתולדות עמינו, האירוע שהגדיר אותנו לראשונה כעם אחד. הרב קוק התבטא בנושא ואמר "יציאת מצרים תשאר לנצח האביב של העולם כולו" – זאת אומרת שיציאת מצרים הינו אירוע על זמני ממנו נגזרים ערכים כמו: חירות, שחרור מכבלי העבדות, דאגה לחלש.

דיבר זה מעורר בנו השראה. כשם שאלוקים שם לב לקושי שלנו, גאל אותנו ממצרים, עזר לנו כשהיינו חלשים וחסרי זכויות – כך אנחנו צריכים לנהוג כלפי אחרים. הסבל שעם ישראל עבר כעם, צריך לעורר אותנו למנוע סבל מאחרים, להיות רגישים כלפי השרוי במצוקה.

דיבר זה שימש השראה גם לעולם כולו. לא מקרה הוא שמרתין לותר קינג השתמש בפסוק "שלח את עמי- let my people go" כמוטו המרכזי במאבקו להשגת שוויון זכויות לכהי העור בארצות הברית. יציאת מצרים מציבה רף מוסרי לאנושות באשר היא. היא מעוררת כל אדם להיות אכפתי, רגיש, אחראי, ופועל למען זכויותיהם של החלשים.

סיכום הסדנא :

- פתחנו בהצבת השאלה המתבקשת- מה מוסר לנו הדיבר "אנוכי ה'?" הרי אין כאן הנחייה או ציווי. שמענו את הרעיונות השונים של התלמידים.
- המשכנו את קריאת הפסוק "אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים" והבנו שעלינו לעסוק במשמעותה של יציאת מצרים על מנת להבין את משמעותו של הדיבר.
- עסקנו ביציאת מצרים כאירוע שהגדיר אותנו לראשונה כעם, ושחרר אותנו משיעבוד לחירות.
- ראינו את המצוות הרבות ביהדות הקיימות כ"זכר ליציאת מצרים" וכן את המשמעויות המוסריות הנגזרות ממנה כדוגמת- היחס לגרים, היחס לעבדים ולחלש בכלל.
- למדנו מקור המסביר כי עלינו "להידמות לדרכי הבורא" ולכן- כשם שהוא גאל אותנו מסבלות מצרים, כך עלינו להיות איכפתיים, רגישים ולעזור לזולת בכל מצב של מצוקה.
- הרחבנו על ערך הנתינה והעזרה לזולת ברלוונטיות לחיי התלמידים.

הצעות לפעילות המשך בכיתה:

1. **דיון סביב ציטוטים** - יש להזכיר לתלמידים את הערך הנלמד מהדיבר "אנוכי ה'" והוא הרגישות והדאגה לזולת. יש לחלק דף ציטטות לכל תלמיד. על התלמידים לבחור שני ציטוטים - אחד ממקורות כלליים ואחד ממקורות תורניים, שמבטאים בצורה הטובה, לדעתם, את המסר של הדיבר "אנוכי ה'" ולנמק.

מקורות כלליים-

- הדרך היחידה להצלת נפשך היא המאבק להצלת האחרים (ניקוס קאזאנצאקיס/ "זורבה היווני")
- כשאתה נותן ומתרוקן זו הקרבה, כשאתה נותן ומתמלא זו אהבה (נורית גיילי)
- תהא ידך נכונה לעזרה ולא לשונך (ג'וזפה גריבלדי)
- אדם חייב לעשות למען האחרים ולא להעלים עין; אם הוא רואה שריפה, עליו לנסות ולכבות אותה; אם אין ברשותו דלי מים, הוא יכול להשתמש בכוס; אם אין לו כוס, יש לו כף, ואם אין לו כף - אז יש לו כפית (עמוס עוז)
- הרחמנות היא הסמל האמיתי של האצילות (ויליאם שייקספיר)
- מה שעשינו למען עצמנו בלבד, מת איתנו. מה שעשינו למען אחרים ולמען העולם - חי לנצח (אלברט פוק)

מקורות מן התורה וחז"ל-

- כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא (מסכת סנהדרין)
- עניי עירך ועניי עיר אחרת- עניי עירך קודמין (מסכת בבא מציעא)
- צו החיים תן וקח. כך נברא העולם; שכל אדם יהיה משפיע ומקבל, ומי שאין בו שניהם כאחד - הריהו כאילן סרק (= אילן שאיננו נותן פירות) (רבי יצחק מזידיטשוב)
- צדקה וגמילות חסדים שקולות כנגד כל מצוותיה של תורה (מסכת פאה).
- על שלושה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים (מסכת אבות א)
- הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך: כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך (מיכה ו')
- אלמלא גמילות חסדים, אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת (אותיות דרבי עקיבא)
- כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים, וכל שאינו מרחם על הבריות אין מרחמין עליו מן השמים (מסכת שבת)

2. "שמונה מעלות בצדקה"/ הרמב"ם - לימוד והפעלה

בסדנא "אנוכי ה'" דנו בערך הרחמנות והדאגה לחלש, הנלמדות מאלוקים במעשה גאולת בני מעבדות לחירות. כעת אנחנו עוברים לשאלת היישום - **כיצד עושים זאת? וכיצד עושים זאת נכון וראוי?**

הרמב"ם בספרו "שמנה תורה" ב"הלכות מתנות עניים" מונה 8 מעלות במצוות הצדקה. נחלק את הכיתה לקבוצות ולכל קבוצה נחלק 8 כרטיסיות ובהן מעשי צדקה שונים שמביא הרמב"ם. נבקש מהתלמידים לדרג את מעשי הצדקה מהמעולה ביותר עד לפשוט ביותר.

לאחר מכן, במליאה, נשמע את תשובות התלמידים (נסדר את הכרטיסיות על הלוח בהתאם) ולבסוף נציג את מקור הרמב"ם (בקישור: <http://midreshet.org.il/ResourcesView.aspx?id=16730>) ונדון בעקרונות העולים ממקור זה כגון: עיקרון האנונימיות- מתן בסתר, שמירה על כבוד המקבל, יתרון השיקום על פני מתן סעד, אופן מתן העזרה- בשמחה ולא בצער ועוד..

שמונה מעלות הצדקה (מהמעולה ביותר לפשוטה ביותר):

- זה המחזיק ביד ישראל שאין לו מעות די מחסורו, ונותן לו מעות במתנה או בהלוואה, או שדואג לו שתהיה לו פרנסה על ידי שמכניסו באיזה עסק בשותפות וכיוצא בזה, שלא יצטרך בכלל לצדקה
- הנותן צדקה לעניים, ואינו יודע למי הוא נותן, וגם המקבל אינו יודע ממי הוא מקבל
- שיודע הנותן למי הוא נותן, אבל המקבל אינו יודע ממי קיבל
- שיודע המקבל ממי הוא מקבל, אבל הנותן אינו יודע למי נתן
- שיתן לעני בידו לפני שיבקש ממנו צדקה
- שיתן לו (לעני) אחר שבקש ממנו צדקה
- שנותן לו פחות ממה שראוי לתת לו, אבל עושה כן בסבר פנים יפות.
- שיתן לו בעצב על כך שהוא מוציא מממונו לאחרים.

3. רבי אריה לווין זצ"ל- מופת של דאגה לזולת

נספר לתלמידים על דמותו המופלאה של רבי אריה לווין, כמופת של דאגה ועזרה לזולת. מומלץ להראות לתלמידים תמונה שלו.

רקע: רבי אריה לווין, "הצדיק הירושלמי", חי בין השנים 1885-1969. נולד בפולין וב-1905 עלה בגפו לישראל. חי בשכונת נחלאות בירושלים ושימש כרב ומשגיח רוחני בישיבת "עץ חיים". כונה "רב האסירים" כיוון שנהג לבקר אסירים בבתי הכלא, ובמיוחד את אסירי המחתרות בתקופת המנדט הבריטי, ולכתוב להם מכתבי עידוד. נודע גם בשל ביקוריו הקבועים בבית החולים למצורעים בירושלים, כדי לעודד את רוחם.

על דמותו ועל תכונותיו מיטיב לספר הסופר שמחה רז, שהיה מתלמידיו הקרובים: "לא איש קומה, אלא בעל שיעור קומה. קטן קומה הוא, אבל לבו - עד השמים.. חלוש בגופו, אך מה רבים היו כוחות הנפש והרוח שאצר בקרבו. חרף אסונות ופגעים, ייסורי גוף ורוח, רעב וחולי שפקדוהו - שמר תמיד על בת שחוקו ועל אמרי עידוד לזולת, משיב נפש היה ומשיב רוח טובה על כל אדם, כי מנחם היה לכל סובל ומר נפש..."

ציטוט מוכר של רבי אריה הוא פנייתו אל הרופא של אשתו בדברים: "הרגל של אישתי כואבת לנו".

ישנם מאות סיפורים אודות מעשי החסד והצדקה של רבי אריה. רבים מהם נלקטו בספרים "איש צדיק היה" ו"צדיק יסוד עולם" מאת שמחה רז.

להלן מספר סיפורים נבחרים, לבחירתך ניתן להקריא את אחד הסיפורים בכיתה או לחלק את הכיתה לקבוצות, כל קבוצה תקבל את אחד מהסיפורים, תקרא אותו ותתייחס לנקודות הבאות:

- מה היה המעשה של רבי אריה בסיפור?
 - אילו תכונות של רבי אריה באו לידי ביטוי בסיפור?
 - תנו כותרת לסיפור.
- לאחר מכן-נציג מכל קבוצה יספר בקצרה את הסיפור ואת הכותרת שהם נתנו לסיפור.

בכל ערב שבת היה רבי אריה לווין נוהג לבוא לבתי החולים כדי לבקר חולים הנמצאים שם. קודם היה מגיע רבי אריה אל האחיות - מהן היה מבקש לספר לו מיהם החולים שאותם לא מבקרים. רבי אריה היה ניגש אל חולים אלו, שלא זכו לביקורים, היה מלטף את ידיהם, מברר את שמם, שואל בשלומם ולוחש להם מילות עידוד וחיבה .

סיפר בנו של רבי אריה:

פעם בחודש היה אבא לוקח תחת זרועו חבילה קטנה, עטופה בנייר יפה, והולך. אנחנו לא ידענו לאן הולך אבא ומה מכילה החבילה המסתורית. כך נמשך מנהגו של אבא זמן רב. פעם אחת הלכתי עם אבא ברחוב. בדרך פגש אותנו אדם ששאל את אבי: "מה שלום קרובך הנמצא בבית החולים?" השיב אבא: "ברוך השם". התפלאתי מאוד, לא היה ידוע לי על קרוב משפחה שלנו המאושפז בבית חולים...

אחרי שהאיש הלך לדרכו, שאלתי את אבא: "מיהו זה קרובנו המאושפז בבית חולים? ואז סיפר לי אבא: "פעם כשהגעתי לבית החולים, ראיתי במהלך הביקור חולה אחד במצב קשה מאוד הנראה עצוב ומסכן מאוד. שאלתי את החולים האחרים: מדוע מצבו קשה כל כך והוא נראה כה עצוב ומסכן? השיבו לי החולים: "החולה הזה בודד, אין לו קרובי משפחה שיבקרוהו ואף לא חברים. לנו יש קרובי משפחה וחברים הבאים לבקרנו, אנחנו יכולים לספר להם את כל מה שעל לבנו. הביקור והשיחה משמחים אותנו ומעודדים את מצב רוחנו. אולם לאיש זה, אין מי שיבוא לבקר ואין לו למי לספר את צרותיו, לכן הוא שרוי בעצב רוב הזמן ומתקשה להחלים". ניגש רבי אריה אל הצוות הרפואי והודיע להם שמעכשיו חולה זה ייחשב לקרוב משפחה שלו והוא מבקש להודיעו בכל דבר ועניין הקשור במצבו .

מאז, הפך חולה זה לקרובו של אבא. אבא היה נוהג לבקר אותו מדי פעם ואף מביא לו מתנות...

כך התגלה לנו, בני הבית, למי היו מיועדות החבילות המסתוריות ומה היה בתוכן...

מספר הסופר יעקב דוד אברמסקי: פעם אחת שוטטתי בחצות הלילה ברחובות ירושלים וליבי מר וכבד עליי. נתקפתי געגוגים עזים לבני היקר שנפל במלחמת העצמאות. נעצרת ליד בניין אחד, התכנסתי בתוך עצמי והתחלתי ממרר בכי. איש לא שמע את בכי, איש לא ניגש לנחם אותי. לפתע, ראיתי מצידו השני של הרחוב את רבי אריה, כשהוא חוצה את הכביש רחב- הידיים. הוא ניגש אלי והחל ללטף את כף ידי ולומר לי מילות עידוד ונחמה. אותה שעה הוא היה היחיד בתבל שהבחין בי ובמצבי. אכן, נותרתי לבד- אך שוב לא הייתי בודד.

רבי אריה ראה דברים שאחרים לא ראו. הוא שמע קולות שאחרים לא שמעו. ויותר מששמע באוזניו, שמע בליבו. "צריך לשמוע בלב", היה רבי אריה אומר. "כאשר מטים את הלב- מיטיבים לשמוע". מספר הרב אליהו זלוטניק: כשהייתי ילד צעיר, נפטר אבי. כיוון שאימי הייתה ענייה מרודה הכניסו אותי לבית יתומים, והלבישו אותי בגדי יתומים פשוטים. בימי שבת וחגים הייתי סועד אצל קרובי משפחתי כשאני לבוש באותם בגדים. כולם הצביעו עליי ואמרו "הילד הזה- הוא יתום". מאוד התביישתי והצטערתי על כך. יום אחד ניגש אליי רבי אריה והזמין אותי ללכת עימו לחייט, שם הזמין עבורי חליפה יפה, חדשה. הקפיד רבי אריה לבחור בד יפה ומשובח והורה לחייט לתפור תפירה מדויקת שתהיה "כמו בשביל חתן לחופתו". בשבת פנה אלי רבי אריה ואמר: "לא עוד תלבש את בגדי היתומים שלך, כי אם את חליפתך החדשה, כאחד מילדי הגבירים.."

4. סרטונים להשראה-

"ארוחה בלתי אפשרית" - האינסטינקט הטבעי של כל אחד הוא לדאוג לאינטרסים של עצמו. אך דרך כזו בסופו של דבר מובילה לאבדון. דווקא הנתינה לזולת היא זו שמעניקה חיים לכולם- "עולם סוד ייבנה"!

<https://www.youtube.com/watch?v=qhU5JEd-XRo&x-yt-ts=1421828030&x-yt-cl=84411374>

תתנדב, תתנדב! סרטון משעשע מטעם המועצה הלאומית להתנדבות המראה לנו כי על אף שלל התירוצים, חשוב שנתנדב. http://www.youtube.com/watch?v=mSZD_fVw0zY

"אנשים עושים מעשים גדולים" - סרטון קצר על הכח שלנו לעשות דברים גדולים לטובת הכלל, לדוגמא- כוח חילוץ ישראלי באסון טהיטי, הרבנית ברכה קאפח ומפעל החסד שלה ועוד..

<https://www.youtube.com/watch?v=AUHNvDx7bpo&x-yt-ts=1421828030&x-yt-cl=84411374>

"אם תתן קצת אהבה" - סרטון המראה כיצד מעשה טוב אחד משפיע על מערכת שלימה. מקסים!

http://www.youtube.com/watch?v=7dsBCn53_vA&list=PL557tpMjBELFCWxT8vat_OPq4_laPklhW&index=115

5. רגע של שיתוף-

נקודות לשיתוף: כיצד הדיבר "אנוכי ה'" נוגע בי? איך אני מיישם אותו בחיי? מה הקושי/הרווח בקיום הדיבר? כיצד השפיע עליי לימוד הדיבר?